

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

25^E JAARGANG

WOENSDAG 10 JULI 1940

No. 1277

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans; P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,— per jaar. Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Redactie.

INHOUD:

	Blz.
Eenige overpeinzingen naar aanleiding van het Rapport van de Staatscommissie inzake de financiering van de invaliditeits- en ouderdomsverzekering door S. Posthuma	430
Is planmatige indeeling van het bedrijfsleven bij den wederopbouw van Rotterdam gewenscht? door P. van de Linde	432
Arbeidsvoorziening en kolonisatie in Suriname (II) door G. J. W. Putman Cramer	433
De werkverruiming in de praktijk (III) door Meyer de Vries	434
Aanteekeningen.	
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	436
Boekbesprekingen.	
Die Kriegswirtschaft door Dr. H. von Rozycki, bespr. door H. W. Lambers	439
Ontvangen boeken en brochures	439
Maandcijfers.	
Hypotheekrente in Nederland	439
Statistieken.	
Geld- en wisselkoersen — Bankstaten	440

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Deze week bracht de heropening van de wisselmarkt, zij het op voorloopig uiterst bescheiden schaal. Slechts enkele valuta's worden genoteerd t.w.: Marken, Dollars, Zwitsersche en Belgische Francs en Zweedsche Kronen en daarnaast enkele soorten bankpapier. De omzetten, die, zolang nog geen „deviezenbanken" zijn aangewezen, alleen via De Nederlandsche Bank kunnen plaats vinden, waren nog minimaal. Wel werd reeds een flink aantal vergunningen om vreemde valuta te mogen verwerven bij het deviezeninstituut ingediend, maar de omvang der werkelijk tot stand gekomen zaken was in dit beginstadium nog zeer klein. Een groote moeilijkheid is trouwens, dat het kwestieus is, hoe men verschillende valuta moet verkrijgen. De Nederlandsche saldi in de Vereenigde Staten

zijn geblokkeerd en alleen in bepaalde uitzonderingsgevallen kan daarvan ontheffing worden gekregen. Afgewacht dient nu te worden of wellicht via Berlijn of eventueel Zwitserland Dollaroverboeking kan worden geregeld. Ook met betrekking tot saldi in Zwitserland bestaat vooralsnog de vraag, of daarover beschikt kan worden, omdat men in dat land een regeling terzake van het betalingsverkeer met Nederland heeft ingesteld, die een autonome clearing sterk nabijkomt en die wellicht een de-facto blokkade van saldi in zich sluit. Men kan zeggen, dat de wederopbouw van ons internationaal betalingsverkeer, niettegenstaande onze deviezenregeling nu een feit is geworden en daarmee de voorwaarde geschapen is om het verkeer met het buitenland weer op gang te brengen, nog in een stadium van allereerste voorbereiding is. Daarbij komt, dat wij van meet af aan moeten beginnen, omdat immers onze „voorraden" internationaal betaalmiddel voor het overgrote deel geblokkeerd zijn. De voorraad goud, platina, buitenlandsche betaalmiddelen en geldswaardige papieren, in handen van het publiek, waarvan aanbidding verplicht is gesteld en die ons straks een nieuwe, zij het natuurlijk smalle, basis zal kunnen verschaffen om door de eerste periode van overbrugging heen te komen, berust nog bij de houders, de inventarisatie is nog aan den gang. Het meest vlot zal het herstel van het betalingsverkeer natuurlijk gaan met de landen, waarmee wij een clearingregeling hebben; daar bestaan de geschetste moeilijkheden niet.

Omtrent de koersen valt weinig op te merken. Hetgeen in dit opzicht te constateeren is, was te verwachten, n.l. een practisch onveranderde koers van den Gulden. Dit past in het systeem rantsoeneering: geen noemenswaarde prijsverandering, maar toedeeling zonder dat een dringende vraag — althans een die voor den betrokken vrager dringend is — de kans krijgt den prijs op te drijven. Het eenige wat opvalt, is, dat de prijs, dien De Nederlandsche Bank bekend gemaakt heeft als basis te zullen nemen voor het door haar in te koopen goud, gebaseerd is op een depreciatie van den Gulden ad 18 pCt. — de basis, die ook voor de herwaardeering van haar eigen goudvoorraad was gekozen — terwijl de valutakoersen het depreciatiepercentage handhaven op circa 22.

De geldmarkt blijft tamelijk ruim, althans wat betreft de genoteerde rentekoersen. Dit neemt echter niet weg, dat per 1 Juli de schatkist in ruime mate een beroep heeft moeten doen op de centrale bank, waar 57 miljoen schatkistpapier rechtstreeks was ondergebracht. Per 1 Juli moest een groot bedrag voor coupons en aflissingen worden betaald, terwijl ook eenige tientallen miljoenen aan promessen vervielen. Aan te nemen is, dat, wanneer de biljettenomloop, die op den weekstaat per 1 Juli tot 1½ miljard was gestegen, weer terugloopt, de geldmarkt weer meer absorptievermogen voor schatkistpapier zal toonen.

De beursvoorschriften 1940 hebben de prolongatierente voor onder de blokkade vallende posten vastgesteld op 5 pCt., hetgeen beteekent, dat voor den particulieren geldnemer de rente 6,8 pCt. bedraagt. In aansluiting daarop heeft De Nederlandsche Bank de rente voor de „bijzondere voorschotten" van 4 op 6 pCt. gebracht. De opzet van beide rentetarieven is den geldnemers een stimulans te geven zoo spoedig mogelijk tot aflissing over te gaan, eventueel onder oversluiting zonder de speciale condities van de beursvoorschriften. Een indicatie voor de situatie op de geldmarkt zijn deze tarieven dus geenszins.

EENIGE OVERPEINZINGEN NAAR AANLEIDING VAN HET RAPPORT VAN DE STAATS-COMMISSIE INZAKE DE FINANCIERING VAN DE INVALIDITEITS- EN OUDERDOMS-VERZEKERING. ¹⁾

In de jaren, waarin men van meening was, dat de overheid op economisch gebied geen eigen taak had en zich diende te beperken tot een soort politieel toezicht op het nakomen van particuliere verbintenissen, was voor een sociale verzekering geen plaats. Sedert men tot de overtuiging is gekomen, dat de overheid maatregelen dient te treffen, waardoor bepaalde categorieën van invaliden en ouden van dagen kunnen rekenen op een zeker minimum-inkomen, zal men als onvermijdelijke consequentie moeten aanvaarden, dat de overheid verplicht is in te grijpen, hetzij in de vrije besteding van particulier inkomen, hetzij in de inkomensvorming zelf, omdat het een zonder het ander nu eenmaal niet mogelijk is. Hierdoor ontstaat echter een geheel complex vraagstukken van socialen aard, dat alleen is te benaderen van een specifiek sociaal standpunt en waarvoor *eo ipso* een bevredigende oplossing alleen is te vinden in het kader van een *gemeenschaps-huishouding*.

Bij de ontwikkeling van de opvattingen over de taak van de overheid in sociaal-economischen zin heeft men deze waarheid aanvankelijk niet aangedurfd en heeft men lang getracht deze te verdoezelen door de structuur van de sociale verzekering zoo dicht mogelijk te doen aansluiten aan die van de particuliere verzekering. Het specifiek sociale element moest daardoor wel in het gedrang komen. Zoo zijn bijv. de uitkeeringen van de sociale verzekeringen mede afhankelijk van de op zichzelf irrelevante waarde van de begunstigden vroeger loontrekkers zijn geweest. De overneming van de structuur der particuliere verzekeringen maakt het niet mogelijk uitsluitend het criterium van de behoefte te hanteeren, ofschoon dit, van sociaal standpunt beschouwd, aangewezen ware.

Ook ten aanzien van de financiering moest men wel komen tot anomalieën en gewrongen constructies.

De kern van de sociale verzekering.

Uitgangspunt van de sociale verzekeringen is, dat zonder ingrijpen van de overheid de arbeider niet of niet voldoende zorgt voor voorziening tegen mogelijke invaliditeit en voor den ouden dag. De gemeenschap bij monde van de overheid verlangt, dat hierin verandering komt en eischt een regeling, die aan de betrokkenen wordt opgelegd. Deze regeling dient derhalve om te voldoen aan een typisch sociale behoefte en staat dus van meet af aan op één lijn met alle andere denkbare maatregelen van socialen aard. Ook de financiering dient derhalve uit dit gezichtspunt te worden bekeken. Zelfs al zou de overheid den geheelen last der sociale verzekeringen aan de begunstigden willen en kunnen opleggen, dan nog zou het feit blijven bestaan, dat deze begunstigden den last niet slechts dragen ten eigen bate maar wel degelijk ook ten bate van de gemeenschap, een gemeenschap, die niet langer gedooft, dat een gedeelte van hare leden — al is het door

eigen schuld — sterft van honger. Daarbij komt, dat de uitkeeringen door deze gemeenschap worden gegarandeerd, ongeacht de vraag, of achteraf de bijdragen van de begunstigden wel voldoende blijken. Last not least is de vraag, of en in hoeverre deze bijdragen inderdaad door de begunstigden zelf worden betaald, een probleem, dat zeker niet met een enkelen slagzin valt op te lossen. Uit de enquêtes over de sociale toestanden hier te lande aan het einde van de vorige eeuw blijkt, dat het gebrek aan voorzorg tegen invaliditeit en ouderdom slechts gedeeltelijk kan worden geweten aan onderwaardering van de toekomstige nooden, maar evenzeer moet worden toegeschreven aan de feitelijke onmogelijkheid voor groote groepen van arbeiders om bij den toenmaals bestaanden loonstandaard de financiële lasten voor zulk een voorziening te dragen. De sociale verzekering heeft derhalve van meet af aan niet alleen dwingend ingegrepen in de besteding van particulier inkomen, maar is daarenboven een factor geweest in de verdeeling van het nationale inkomen in zijn geheel genomen.

Veelal wordt deze laatste bewering ter zijde geschoven met de opmerking, dat premies, die het karakter dragen van een belasting op het arbeidsloon, worden afgewenteld op de arbeiders en dus in wezen door deze arbeiders worden betaald. Een dergelijke simplistische toepassing van de toerekeningsleer is echter niet geoorloofd. Zij miskent ten eenenmale de vele veronderstellingen, die aan de toerekeningsleer ten grondslag liggen en die deze voor een dergelijke simplistische toepassing onbruikbaar maken. De afgwenteling is in de eerste plaats afhankelijk van het al of niet bestaan van loonbindingen in welken vorm ook en in de tweede plaats van de fase van de conjunctuur. Zij is in geen geval aannemelijk in een tijdperk, waarin werkloosheid bestaat, omdat het verschijnsel van de werkloosheid op zichzelf reeds het bewijs is van loonbindingen en het bestaan van fricties, die bij de opstelling van de primitief-statische toerekeningsleer *explicite* zijn uitgesloten.

Overigens betreft dit alles nog slechts het zogenaamde „selfsupporting” gedeelte van de sociale verzekeringen, d.w.z. het gedeelte, waarbij de contante waarde van de door of voor de arbeiders te storten premieën overeenkomt met de contante waarde der toekomstige uitkeeringen; het geldt in geen geval voor het gedeelte der sociale verzekeringen, dat bij voorbaat steunt op bijdragen van de overheid en waarbij de toch al problematische constructie van de particuliere verzekering geheel wijkt voor die van de gemeenschappelijke huishouding. Zelfs afgezien van de vragen: of de premiebetalingen eigenlijk wel geschieden ten bate van de begunstigden en niet (mede) ten bate van de gemeenschap, of aan de Staatsgarantie niet een zeer wezenlijke beteekenis moet worden toegekend en of, economisch beschouwd, de premies inderdaad worden afgewenteld op de begunstigden, dringt zich derhalve de vraag op, wat voor zin het heeft om de uitkeeringen voor de jongere generaties krampachtig te willen binden aan zekere premie-betalingen, terwijl men voor de oudere generaties bereid is de uitkeeringen te baseeren op zuiver sociale overwegingen.

De beteekenis van het „fonds” bij de sociale verzekering in het heden.

Een opmerking van een van de leden van de Commissie, dat de hoofdzaak is: hoe komt men tot een billijke verdeling van het volksinkomen tusschen werkers en oudwerkers, is mij dan ook uit het hart gegrepen.

Niet aldus de meening van de meerderheid der Commissie. Ten einde de fictie der privaatrechtelijke verzekering zooveel mogelijk te kunnen handhaven, stelt de meerderheid voor, de verzekeringen formeel te splitsen in het zogenaamde „selfsupporting” gedeelte en het gedeelte, dat zonder twijfel een stuk gemeenschaps-huishouding is.

1) Commissie ingesteld bij Koninklijk Besluit van 9 Februari 1939, No. 44. Zij kreeg opdracht te adviseeren omtrent.:

- a. een regeling van de financiering der overheidsverplichtingen, verband houdende met de verplichte invaliditeits- en ouderdomsverzekering en met de vrijwillige ouderdomsverzekering, na het expireeren van de thans geldende wettelijke regelen omtrent die financiering;
- b. de wenschelijkheid om, voor zoover het betreft de selfsupporting invaliditeits- en ouderdomsverzekering, wijziging te brengen in het stelsel van kapitaaldekking van verzekeringaanspraken, zooals dit thans geldt.

Haar rapport d.d. 11 Januari 1940 verscheen bij de Algemeene Landsdrukkerij te 's-Gravenhage.

De minderheid van de Commissie wijst er m.i. terecht op, dat dit met den opzet van de sociale verzekeringen ten eenenmale in strijd is. Zij beroept zich daarbij op een aantal overwegingen van juridischen aard. Eenige sociaal-economische bezwaren heb ik hierboven reeds aangegeuid.

Wat drijft de meerderheid, ondanks al deze overwegingen, niettemin krampachtig vast te houden aan een ongetwijfeld geforceerde constructie?

Bij de particuliere verzekering ontstaat door de betaling van premieën een fonds. Dit fonds vertegenwoordigt de contante waarde der toekomstige verplichtingen en biedt derhalve de zekerheid, dat aan deze verplichtingen ook inderdaad zal kunnen worden voldaan. Bij de sociale verzekeringen, waarvan de continuïteit mag worden aangenomen, waarbij de uitkeeringen door de overheid worden gegarandeerd en waarbij de rente van het fonds wordt opgebracht door dezelfde gemeenschap, die de premieën betaalt, heeft dit fonds geen wezenlijke functie.

De meerderheid van de Commissie ziet in zulk een fonds niettemin zekere waarborgen, die zij niet wil prijsgeven. In de eerste plaats blijkt een zekere angst, dat eenmaal door de arbeiders verkregen rechten zullen worden aange tast, wanneer de privaatrechtelijke fictie der sociale verzekeringen zou worden vervangen door een inschakeling van deze verzekeringen in het totaal der overheidsmaatregelen. In de tweede plaats kan de meerderheid van de Commissie zich — ondanks betuigingen van het tegendeel — niet losmaken van de gedachte, dat fondsvorming enerzijds en kapitaalvorming in staathuishoudkundigen zin anderzijds indentiek zijn.

Het eerste punt is meer van politieke aard, het tweede zuiver met het laatst.

Om met het laatste te beginnen. Door de vorming van een fonds zou kapitaal worden geschapen in staathuishoudkundigen of sociaal-economischen zin, kapitaal-goederen, die niet zouden worden geproduceerd, wanneer de daarvoor te innen gelden in particulier bezit zouden blijven. M.a.w. door de enkele onttrekking van gelden aan particuliere inkomens en door de aanbidding van deze gelden op de kapitaalmarkt zou reëel kapitaal ontstaan! Het is duidelijk, dat de stelling in dezen algemeenen vorm eenvoudig niet juist kan zijn. Een gedeelte van ieder particulier inkomen dient voor den aankoop van duurzame goederen. Dit geldt zelfs voor de kleinste inkomens. Een ander gedeelte wordt gespaard en geïnvesteerd via de kapitaalmarkt, al ware het maar in den vorm van een begrafenisfonds of de afbetaling op een hypotheek. Aangezien de fondsvorming van het geheele zoogenaamde niet-selssupporting gedeelte der sociale verzekeringen loopt via de Staatsbegroting en de „premieheffing” hier dus drukt op alle lagen van de bevolking, kan al dadelijk worden geconstateerd, dat in ieder geval voor een aanzienlijk gedeelte fondsvorming en kapitaalvorming niet indentiek zijn, maar fondsvorming eenvoudig neerkomt op een *verschuiwing* van reeds bestaande kapitaalvorming. Een verschuiving doet zich ook voor ten aanzien van den steun, dien familie en vrienden zeker zouden geven aan invaliden en ouden van dagen, wanneer er in het geheel geen sociale verzekering zou bestaan, maar die geheel of gedeeltelijk achterwege blijft, zodra de sociale verzekering tot uitkeeringen overgaat. Een derde factor is, dat de bedragen, die op de kapitaalmarkt worden aangeboden, door dat enkele feit nog niet kristalliseeren tot reëel kapitaal. De Commissie zelf bespreekt in den breede de vraag, of niet een sterke verruiming van de kapitaalmarkt zal leiden tot een zoogenaamde „vlotte” leeningpolitiek van de overheid, waardoor direct of indirect de consumptieve uitgaven van de overheid worden gestimuleerd. De meerderheid der Commissie acht het gevaar hiervoor weliswaar niet groot, maar erkent niettemin, dat het bestaat en dat dus alleen reeds hierdoor een gedeelte van de fondsvorming niet met kapitaalvorming is gelijk te stellen. Zij houdt er dan nog niet eens rekening mede, dat het er niet om gaat

of een groot aanbod van belegging zoekende gelden op zichzelf beschouwd zal leiden tot een vlotte leeningpolitiek, maar dat het er om gaat of een groot aanbod van belegging zoekende gelden *gepaard met een even groote vermindering van de belastingcapaciteit der bevolking* een vlotte leeningpolitiek in de hand werkt. Ik geloof niet, dat de Commissie, wanneer zij de vraag aldus had gesteld, zich lang op het antwoord had behoeven te beraden.

Vast staat derhalve, dat fondsvorming en kapitaalvorming niet identiek zijn. Zelfs de meerderheid van de Commissie kan niet verder komen dan de uitspraak, dat fondsvorming de *tendens* heeft de kapitaalvorming te stimuleren. De kracht van dezen stimulans overschat zij dan grootelijks, zooals wij zagen, ten eerste door de weglating van eenige niet onbelangrijke factoren en ten tweede door een foutieve stelling van het kernprobleem. Houdt men hiermede rekening, dan blijkt eerst recht, dat de waarde van den stimulans niet absoluut is maar betrekkelijk. Zij is afhankelijk van verschillende bijkomstige omstandigheden. Ik noem slechts het niveau der belastingen, den reeds bestaanden omvang van de overheidsbemoeiingen en bovenal de phase van de conjunctuur. Waar het bij lage belastingen en beperkte overheidsbemoeiingen denkbaar is, dat de enkele overheveling van belastinggelden naar de markt van (geld) kapitaal de vorming van reëel kapitaal stimuleert, zal bij het ontbreken van deze voorwaarden de gewenschte manipulatie haar uitwerking missen. En wat de phase van de conjunctuur betreft: in een hausse zal de overheveling van belastinggelden naar de markt van (geld)kapitaal allicht leiden tot investering; in een baisse zal het de deflationistische tendenzen slechts versterken en daardoor de gewenschte doel niet bereiken; zelfs zal het tengevolge kunnen hebben, dat de resultaten tegenovergesteld zijn aan die, welke men verwacht.

De geheele actuariale opzet van de fondsvorming verliest hierdoor zijn beteekenis. Een merkwaardige bevestiging hiervan zie ik in de *practische* voorstellen van de meerderheid der Commissie. Ondanks de absolute beteekenis, die zij aan de fondsvorming toekent, eindigt zij met het voorstel de jaarlijksche bijdragen tot die fondsvorming — en daarmee dus feitelijk de fondsvorming zelf — min of meer afhankelijk te stellen van het bestaande niveau der belastingen en van het totaal der staatsuitgaven.

De beteekenis van het „fonds” voor de toekomst.

Intusschen blijkt uit dit alles wel zeer duidelijk, dat de positie eigenlijk niet deze is, dat economische motieven het handhaven van een quasi privaatrechtelijke verzekeringsstructuur met de daaraan verbonden fondsvorming wenschelijk maken, maar dat men veeleer omgekeerd de quasi privaatrechtelijke verzekeringsstructuur wil handhaven om haar zelfswille en — ter versterking van dat standpunt — alle mogelijke economische argumenten bijeenzoekt, die daarbij van dienst kunnen zijn. Het zwaartepunt verschuift hierdoor van het terrein van de economie naar het terrein van de politiek. Door de sociale verzekeringen te lichten uit het geheel der sociale voorzieningen en de financiering los te maken van de *staathuishoudkunde* — in den meest letterlijken zin — hoort men de rechten van de thans levende generatie op toekomstige uitkeeringen te onttrekken aan de beoordeeling van toekomstige generaties en daardoor aan deze rechten een vastere grondslag te geven.

Gesteld echter, dat deze toekomstige generaties ooit tot de overtuiging zouden komen, dat de thans vastgestelde uitkeeringen aan invaliden en ouden van dagen niet langer verantwoord zijn, gelooft men dan, dat deze toekomstige generaties zich werkelijk gebonden zouden achten door de gekozen structuur? Geloof men, dat zij zich daardoor *meer* gebonden zouden achten dan door haar eigen sociale overtuiging? Ik wil niet ontkennen, dat de juridische structuur bij een dergelijke ontwikkeling van beteekenis kan blijken, maar wel ben ik overtuigd, dat een toekomstige ge-

neratie, die de moreele beteekenis van de eens verleende rechten niet meer erkent, desnoods met handhaving van de juridische structuur, de economische werkelijkheid aan haar eigen overtuiging zal weten aan te passen. Ik denk hierbij zoowel aan een waardedaling van het fonds door een mogelijke tierceering van de Staatsschuld en een daarop gebaseerde formeele vermindering van de uitkeeringen als aan een devaluatie van het ruilmiddel. Zoo ooit, dan heeft men in de laatste decennia kunnen leeren, dat geen enkele generatie zich door juridische constructies laat weerhouden op deze of gene wijze te breken met maatregelen uit het verleden, zoodra deze maatregelen in botsing komen met de economische mogelijkheden, of zelfs maar met gewijzigde sociale overtuigingen.

Overigens nog een vraag tot slot. Wat voor reden heeft men eigenlijk om te verwachten, dat de toekomstige gemeenschap minder eerbied zal hebben voor de rechten van haar invaliden en ouden van dagen dan de huidige? Moet men de sociale verzekeringen niet zien als een eerste belangrijke schrede op een nog slechts gedeeltelijk betreden weg, die leidt van een overwegend privaathuishoudkundig ingestelde samenleving naar een maatschappij, gebaseerd op een sterken gemeenschapszin? Is een dergelijke opvatting niet meer in overeenstemming met de werkelijkheid dan een opvatting, die de sociale verzekeringen beschouwt als een buit, als het ware bij verrassing veroverd door de arbeidersklasse op een vijandige overheid, een buit, die moet worden beveiligd door haar zooveel mogelijk het karakter te geven van een privaatrechtelijke overeenkomst, ook al wordt hierdoor de groep der begunstigten willekeurig beperkt en een rationeele overheidsfinanciering bemoeilijkt?

S. POSTHUMA.

IS PLANMATIGE INDEELING VAN HET BEDRIJFSLEVEN BIJ DEN WEDEROPBOUW VAN ROTTERDAM GEWENSCHT?

Vermoedelijk zal zeer binnenkort het plan van Ir. Witteveen worden gepubliceerd. De opdracht tot herbouw van onze binnenstad was zeker niet eenvoudig, gezien de vele moeilijkheden, die zich daarbij voordoen.

Wij denken b.v. aan het spoorwegviaduct, dat dwars door het centrum loopt en waarmede de bouwmeester rekening heeft te houden.

Verder denken wij aan de Hoogstraat, die, wil zij ten volle tot haar recht komen, als winkelstraat aanmerkelijk zou moeten worden verbreed. Wij zijn met deze voorbeelden lang niet volledig en de ontwerper zal ze vermoedelijk niet eens als de belangrijkste beschouwen. Als leeken zullen wij echter verstandig doen, wanneer wij bij onze eventuele critiek rekening houden met de moeilijkheden, waarvoor men nu eenmaal komt te staan bij een dergelijke bijna nooit voorkomende opdracht.

Op ander gebied, n.l. de economische bezetting van de herbouwde binnenstad, zullen zich m.i. eveneens vele moeilijkheden voordoen. Speciaal willen wij nu reeds de aandacht vestigen op de winkelbezetting. Het ligt voor de hand, dat de winkelbezetting nooit in denzelfden omvang zal kunnen terugkeeren. Onze oude stad herbergde een zeer groot aantal winkels en een onnoemelijk aantal winkeltjes. Hoe groot dit aantal was, valt niet met eenige juistheid te bepalen. De aanvragen voor de noodwinkels, waarvoor meer dan 2000 gegadigden zijn, spreken echter voor zichzelf. Wie de winkelbezetting in onze binnenstad wel eens wat nader heeft bestudeerd zal moeten toestemmen, dat van een economische bezetting geen sprake was. Bij een onderzoek naar het aantal levensmiddelenbedrijven telde ik in een straat tusschen den Binnenweg en de Kruiskade 21 bedrijfjes, waarin levensmiddelen werden verkocht.

Met vrij groote zekerheid kan worden aangenomen, dat slechts een enkele van deze 21 in eigen onderhoud kon voorzien. De kleine winkeliers, die zich daar gevestigd

hadden, hebben zich vermoedelijk nooit gerealiseerd, dat een woonstraat slechts beperkte verkoopmogelijkheid biedt. De overbezetting in de woonstraten en steegjes in onze oude binnenstad is, naar mag worden aangenomen, oorzaak geweest, dat velen een kwijnend bestaan moesten lijden. Honderden van deze bedrijfjes, waarvan de eigenaars meenden slachtoffer te zijn van de crisis, waren in werkelijkheid slachtoffer van de *overbezetting*.

Dit spreekt nog sterker wanneer men weet, dat zeer veel middenstanders, die zich na het crisisjaar 1929 hebben gevestigd, tot grooten bloei zijn gekomen. De sterke, d.w.z. de voor den strijd volkomen toegeruste, vakman, trekt nu eenmaal het debiet tot zich ten koste van het overgrote aantal, dat zich ongewapend in den strijd werpt.

Deze werkelijkheid heeft men maar al te vaak uit het oog verloren. Het ongelimiteerde vestigen heeft velen in het verleden een kans gegeven boven de middelmaat uit te komen, maar veel en veel grooter is het aantal, dat ten onder ging of zich met groote moeite kon staande houden. Deze toestanden dienen wij, nu de gelegenheid zich voordoet, te voorkomen. De opbouw van onze binnenstad biedt daarvoor nu een kans.

Het valt niet tegen te spreken, dat bij een planmatige indeeling van het aantal winkels vele moeilijkheden zullen moeten worden overwonnen. Daar staat echter tegenover, dat de oplossing, die m.i. wel te vinden is, zoowel de bevolking als den middenstand ten goede komt.

De Vestigingswet voor het kleinbedrijf, waaronder reeds verschillende branches vallen, zou stellig bij een planmatige bezetting goede diensten kunnen bewijzen. Immers, voor de uitoefening van tal van branches zijn vakkennis en kapitaalcracht de belangrijkste voorwaarden. Vooral de kapitaalinvesteering maakt het mogelijk om te komen tot een klasse-indeeling, b.v.:

- a. voor de belangrijkste winkelstraten, die in het nieuwe plan worden geprojecteerd. Wij denken hierbij aan den Coolsingel;
- b. voor de winkelstraten, als b.v. Meent, Binnenweg, Kruiskade enz.;
- c. voor de straten in de woonwijken.

Voor de laatste zou een beperking kunnen worden toegepast, zoals reeds in tal van nieuwe woonwijken geschiedt. De normen voor de kapitaalinvesteering, in verhouding tot de plaats van vestiging, zijn m.i. wel vast te stellen. Dr. E. J. Tobi heeft in een reeks publicaties¹⁾ voor tal van branches richtlijnen aangegeven, die door een nauwgezette studie zijn verkregen. Deze richtlijnen zouden den grondslag kunnen vormen om tot een juiste bezetting overeenkomstig de standing van de winkelzaken te komen.

Verder zou men kunnen nagaan, of belangrijke bedrijfs-groepen te bewegen zijn zich in een bepaald centrum te vestigen. B.v. de auto-motoroliehandel in de Aert van Nesstraat of van Oldenbarneveltstraat, onder voorbehoud, dat deze straten in het nieuwe plan blijven bestaan. In Den Haag en Amsterdam is deze centralisatie opvallend in tegenstelling met Rotterdam, waar deze bedrijven over de geheele stad verspreid lagen.

Op het gebied van het binnenlandsche goederenvervoer, voor zoover dit geschiedt met de vele bodendiensten, zou centralisatie eveneens mogelijk zijn. De vele bodendiensten waren voorheen, en zelfs nu nog, in grooten omvang over de geheele stad verspreid. Zelfs voor den handel, die dagelijks goederen verzendt, is het nog altijd noodig een uitvoerigen bodengids te raadplegen. Wanneer men in het nieuwe plan één centraal punt, b.v. de oude veemarkt, zou opnemen als goederen-station, dan zou dit voor den handel en in niet mindere mate voor de bodendiensten een belangrijke besparing beteekenen.

(1) „Economische Publicaties”. Uitgegeven door de Nederlandsche Middenstandsbank N.V. Amsterdam.

Voor alle bedrijfsgroepen is deze centralisatie niet mogelijk. Voor den detailhandel zou dit b.v. in het geheel niet wenschelijk zijn. Voor den engroshandel, voor zoover deze in onze stad in bepaalde branches flink vertegenwoordigd is, acht ik dit evenwel zeer goed mogelijk. Bij uitstek zijn eveneens de speciaalzaken aangewezen op het centrum, vooral omdat deze gewoonlijk een beperkte cliëntèle hebben.

Het komt mij voor, dat de bestudeering van de economische bezetting van onze binnenstad alleszins overweging verdient. Naast den aesthetischen opbouw, die van groote waarde is voor de bewoners, is de economische opbouw van even groote waarde voor den handel. Zonder aanspraak te maken op volledigheid hoop ik toch de belangstelling te hebben opgewekt voor een vraagstuk, dat nauw verbonden is aan den opbouw en, wat meer zegt, aan de toekomstige welvaart van onze stad.

P. VAN DE LINDE.

ARBEIDSVOORZIENING EN KOLONISATIE IN SURINAME.

II.

Nadat in het eerste artikel onder bovenstaanden titel¹⁾ in hoofdzaak de kleine landbouw aan een beschouwing werd onderworpen, zal ik mij thans meer bepalen tot de groote landbouwbedrijven.

Belangrijke verbetering van den economischen en daardoor van den financieelen toestand van Suriname — zoodanig, dat dit gebied in dit opzicht minder afhankelijk wordt van Nederland — kan m. i. alleen verkregen worden door welvarende groote landbouwbedrijven, welker aanwezigheid tevens den voorspoed van den kleinen landbouw zal bevorderen. Ter adstructie van deze meening is het gewenscht ons eerst af te vragen: wat is de beteekenis, of liever gezegd, waarop berusten het bestaansrecht en tevens de bestaansmogelijkheid van den grooten Europeeschen landbouw in de tropen? Die beteekenis en tevens het bestaansrecht liggen in het feit, dat de groote Europeesche landbouw door de aanwending van kapitaal, van wetenschappelijke cultuurmethoden, van wetenschappelijke voorlichting, door een goede organisatie en tevens door een moderne technische uitrusting ter verwerking en veredeling van de producten, van den grond een opbrengst verkrijgt, die eenige malen grooter is dan die, welke in het algemeen door den kleinen landbouw wordt verkregen.

Neemt men als geld-opbrengst van goede padi f 75 à f 90 per H.A., dan is die van 1 H.A. thee en rubber b.v. ruim f 300; van suiker nog veel grooter. Maar daaruit volgt ook, dat sommige producten niet geschikt zijn voor den grooten landbouw, omdat ook met de beste cultuurmethodes de geld-opbrengst per H.A. te gering is, omdat er geen of bijna geen fabrieksbereiding noodig is, enz.

Voorbeelden van cultures, die feitelijk alleen door het Europeesche landbouwbedrijf gedreven kunnen worden, zijn b.v. suiker, vezels, palmolie, enz. Een grensgeval is de rubber, zulks in de eerste plaats, omdat de rubberboom een ijzersterke boom is, die, ondanks totale verwaarloozing, goed blijft groeien en rubber levert en in de tweede plaats, omdat de fabrieksbereiding zoo'n geringe rol speelt. Daarom is deze cultuur zoo geschikt voor bevolkingscultuur en zou het Europeesche grootbedrijf het zonder ingrijpende regelingen waarschijnlijk tegen den kleinen landbouw hebben moeten afleggen. Cultures, die niet geschikt zijn voor Europeesche bedrijven, zijn b.v. rijst en klappers. De groote landbouwbedrijven met het daarin geïnvesteerde kapitaal, met hun wetenschappelijke voorlichting, hun moderne cultuurmethoden, hun staf van personeel en de regelmatige ar-

heidsgelegenheid voor de bevolking, brengen — het is in Nederlandsch-Indië overal gebleken — wanneer zij rendabel zijn, niet alleen een geheele streek tot ontwikkeling en tot betrekkelijken welstand, maar zij brengen tevens den handel, het verkeer, de scheepvaart en de andere takken van het bedrijf tot ontwikkeling en veranderen daardoor het geheele economische en financieele aspect van het land.

Het wordt dikwijls gezegd, en het is nu in Suriname ook weer gezegd, dat de groote winsten van de Europeesche landbouwbedrijven niet in het land zelf blijven. Daar moge iets van waar zijn, maar de practijk toont wel aan, dat — in Oost-Indië althans — een belangrijk deel der winsten altijd gebruikt is voor vernieuwing of voor uithreiding van het bedrijf, voor het stichten van nieuwe bedrijven en daardoor voor de verdere ontwikkeling van het land.

En dat deze groote landbouwbedrijven tevens den voorspoed bevorderen van den kleinen landbouw is duidelijk. In de eerste plaats wordt de binnenlandse markt daardoor verruimd, zoodat deze niet, zooals in Suriname thans het geval is, dadelijk overvoerd is. In de tweede plaats zijn de kleine landbouwers, tenminste zij, die in de buurt der groote bedrijven zijn gevestigd, in staat gedurende de dagen, welke zij niet op eigen land behoeven te werken, hun inkomsten te vermeerderen door arbeid te verrichten in het grootbedrijf, terwijl in de derde plaats de mogelijkheid bestaat — waarop ik bij de bespreking van de citruscultuur reeds wees — dat de landbouwer producten — zij het in het klein — voor export teelt, die hij aan het Europeesche bedrijf aflevert, zoodat hij, middels de organisatie, door dit grootbedrijf in het leven geroepen, producten kan exporteeren, waartoe anders niet de mogelijkheid zou bestaan.

Het arbeidersvraagstuk in Suriname.

Voor de ontwikkeling van groote landbouwbedrijven is echter in de eerste plaats *arbeidszekerheid* noodig. Elk bedrijf heeft arbeidszekerheid noodig; landbouwbedrijven wellicht nog meer dan andere bedrijven, omdat alles in het landbouwbedrijf met de seizoenen samenhangt, dus op tijd moet geschieden. Gebeurt dit niet, dan kan de geheele oogst bedorven zijn. Er zijn sommige bedrijven, als de tabakscultuur in Deli, maar ook de vruchtencultuur, waar die arbeidszekerheid zeer groot moet zijn, omdat pluk en verscheping van groote hoeveelheden in één of twee dagen moeten geschieden. Een bananen-grootbedrijf b.v. is niet op te zetten, wanneer men niet de zekerheid heeft, dat men tegen de aankomst van de booten voldoende arbeidszekerheid heeft om in 1 of 1½ dag een 40 à 50.000 bossen te oogsten, naar de boot te vervoeren en aldaar te laden.

Arbeidszekerheid voor de groote landbouwbedrijven in Suriname kan echter binnen atzienbaren tijd niet verkregen worden door de vestiging van kolonisten. Het tot voor korten tijd gevolgde systeem van immigratie via de cultuurondernemingen dient dan ook in stand te worden gehouden.

Ik wil hier het feit buiten beschouwing laten, dat het in de bedoeling ligt, dat de Javaansche kolonisten zich vestigen in de nieuwe bevoelbare polders in Nickerie, geheel in het Westen der kolonie, waar geen plantages zijn, zoodat zij voor arbeid op de plantages niet in aanmerking komen. Dat is een min of meer toevallige omstandigheid.

Ik wil echter de kwestie meer algemeen bezien en dan ziet men, dat, hoewel een samengaan van den grooten en den kleinen landbouw op de wijze als hierboven aangegeven — een toestand, die op Java zeer veel voorkomt — aan beide belangrijke voordeelen biedt, er in het wezen der zaak toch een tegenstelling bestaat.

De Javanen-kolonisten worden in Suriname geïmporteerd met het doel van hen welvarende kleine landbouwers

¹⁾ Zie E.-S. B. van 3 Juli 1940, blz. 417/421.

te maken, d.w.z. kleine landbouwers, die, doordat zij naast hun eigen voedingsproducten verschillende andere producten telen, hetzij voor de binnenlandsche markt, hetzij voor export, een zekere mate van welstand of welvaart krijgen.

Gebeurt dit werkelijk, dan is het zeker, dat de plantages van zulk een kolonist weinig of geen arbeid kunnen verwachten. Hoe beter het den kleinen landbouwer gaat, des te minder zal hij bereid zijn op de plantages te werken. Daarom komt deze vorm van arbeidszekerheid, d.w.z. arbeidszekerheid, die ontstaat doordat de omliggende bevolking zich steeds in genoegzamen getale aanbiedt voor den arbeid op de plantages, alleen voor in dichtbevolkte streken, waar de bevolking dien arbeid als neven- of hoofdverdienste noodig heeft voor het levensonderhoud.

Is dat niet het geval, is de bevolking dun gezaaid en vooral als die bevolking door den kleinen landbouw voldoende in haar onderhoud kan voorzien, dan kan het groote landbouwbedrijf nooit op haar als arbeiders rekenen.

Daarbij komt nog, dat in Suriname door de seizoenen, de tijden van groote bewerking en ook de oogsttijden voor het groote en het kleine landbouwbedrijf dikwijls samenvallen. Het groote bedrijf heeft dus de menschen het meest noodig als zij het zelf het drukst hebben met hun eigen landbouw.

In Suriname was de bedoelde tegenstelling tot nu toe vrij goed overbrugd, doordat de immigranten eerst 5 jaar op de landbouwondernemingen werkzaam moesten zijn geweest alvorens zij zich als kolonist konden vestigen. Gedurende den eersten tijd — wellicht gedurende het eerste jaar — hadden de plantages weinig aan de nieuw aangekomenen, maar zij hadden althans de zekerheid, dat zij na dien, voor de plantages duren, leertijd nog eenige jaren over de arbeidskrachten konden beschikken.

Na 5 jaar konden de arbeiders, die zulks wenschten, zich op gunstige voorwaarden als kolonist vestigen, dan wel naar Java terugkeeren.

Zowel voor den grooten landbouw als voor den arbeider had dit systeem voordeelen. Voor den grooten landbouw gaf het arbeidszekerheid; de plantages konden rekenen op een vasten stand van arbeiders, die in de seizoendrukte zooveel mogelijk geholpen werd door de bevolking van de zich in de nabijheid bevindende vestigingsplaatsen. Voor den arbeider had het het voordeel, dat deze verzekerd was van vast werk, van vaste inkomsten, enz., gedurende den tijd, dat hij zich in het nieuwe gebied moest oriënteren. Bovendien werd het groote percentage van deze immigranten, die van huis uit geen landbouwer waren, in die richting min of meer opgeleid. Nu is het volkomen waar, dat er bij den grooten landbouw, in den kwijnenden toestand, waarin deze thans in Suriname verkeert, thans niet veel vraag naar arbeiders bestaat. Niettemin moet de mogelijkheid van deze wijze van arbeidsvoorziening blijven bestaan. Is dit niet het geval, dan zal de vestiging van nieuwe groote bedrijven in Suriname onmogelijk zijn.

Volledigheidshalve nog een enkel woord over de kolonisatie van Europeanen in Suriname.

Mevrouw Verkoe—Cartier van Dissel heeft dit vraagstuk in een uitvoerig proefschrift behandeld en zij komt tot de conclusie, dat zulk een kolonisatie alleen verantwoord is, wanneer bewezen is, dat de Europeanen daar een rendabel export-product kunnen telen. Toch heeft dit proefschrift lang niet allen overtuigd. Ik heb althans bij de bespreking omtrent de mogelijkheid van emigratie van Joden naar Suriname hieromtrent weer vele min of meer fantastische beschouwingen gehoord. De medische kwestie wil ik hier geheel buiten beschouwing laten. (Men leze daaromtrent o. a. het artikel van Prof. Swellengrebel in den West-Indischen Gids van Maart 1940.)

Bekijkt men de zaak echter zuiver van een economisch standpunt, dan valt het dadelijk op, dat de kolonist op de binnenlandsche markt zal moeten concurreeren tegen de Javanen en vooral tegen de Britsch-Indiërs en het zal hem absoluut onmogelijk zijn dat te doen. De kleine groep van Hollandsche boeren, afstammelingen van hen, die in 1845 op 's lands kosten naar Suriname emigreerden en waarvan een klein deel het door uitzonderlijke binnenlandsche toestanden, na de vrijlating der slaven, tot een betrekkelijken welstand had kunnen brengen, verarmt in de laatste jaren voortdurend, omdat zij niet in staat is tegen de Britsch-Indiërs te concurreeren.

„Slechts één maatregel kan de hedendaagsche boeren redden van hun ondergang als landbouwer” — zoo luidt de conclusie van mevrouw Verkade, na een diepgaand onderzoek omtrent hun toestand — n.l. „het scheppen van een exportmogelijkheid”.

En dat is eigenlijk volkomen logisch, want het bestaansrecht en tevens de bestaansmogelijkheid van den Europeeschen kolonist-landbouwer in de tropen zijn dezelfde als die van den grooten Europeeschen landbouw.

Door de aanwending van kapitaal, van wetenschappelijke cultuurmethoden, door moderne technische uitrusting, alsmede door zijn organisatievermogen moet hij een opbrengst van den grond verkrijgen, die eenige malen grooter is dan die, welke de kleine landbouwer verkrijgt, maar hij moet tevens, bij aanwending van bovengenoemde middelen, — uiteraard met loonarbeiders — een stuk grond in cultuur hebben, dat eenige malen grooter is dan dat van den Aziatischen landbouwer. *Alleen door deze beide factoren zal hij een, naar Europeeschen maatstaf beoordeeld, redelijk bestaan vinden en wellicht tot welstand komen.*

Kan hij dit niet, dan is hij tot ondergang, althans tot groote armoede, gedoemd. Lukt hem dit wel, dan zal dikwijls, door zuinig beheer, door jarenlangen harden arbeid en door de winsten telkenmale grootendeels in het bedrijf te steken, uit zijn middenstandslandbouwbedrijf een groot landbouwbedrijf groeien. Nederlandsch-Indië geeft daarvan talrijke zeer leerzame voorbeelden.

PUTMAN CRAMER.

DE WERKVERRUIMING IN DE PRACTIJK. 1)

III.

Arbeid in den boschbouw.

Terwijl voor den landbouw de werkverruimingsobjecten over het algemeen bestaan uit ontginnings-, hervontginningswerken en ontwateringswerken en de werkverruiming zich niet bezig houdt met den verbouw van de gewassen, komen voor den boschbouw, naast het grondwerk, ook vele werkzaamheden in aanmerking, welke direct en indirect verband houden met de eigenlijke houtteelt. De laatste categorie van werkzaamheden is enerzijds het gevolg van het feit, dat het bosch in ons land — behoudens enkele uitzonderingen (omgeving van Breda, Veluwezoom) — uitsluitend is aangewezen, op de armste gronden, welke zonder groote financieele offers niet voor den landbouw rendabel zijn te maken en in de tweede plaats, omdat de langzame groei van de houtgewassen een biologisch proces is, waarop men praktisch geen invloed kan uitoefenen. Deze laatste omstandigheid heeft tengevolge, dat men als boschbezitter tevreden moet zijn met een lagen rentevoet, welke nog slechts verkregen wordt bij vakkundig beheer, terwijl in vele gevallen door verwaarloozing der bosschen of door aangebrachte schade (brand- of insectenschade) de uitgaven grooter zijn dan de inkomsten.

1) Zie voor eerste en tweede gedeelte van dit artikel E.-S. B. van 5 Juni, blz. 364, en van 19 Juni, blz. 396.

Aard der werkzaamheden.

In ons land zijn vele bosschen op ontgonnen heidegronden aangelegd. Aanvankelijk met behulp van ploegen getrokken door ossen, later door stoom- en motorploegen, werd de heide geploegd, waarbij het onder den grond brengen van de hinderlijke heide een belangrijke factor was. Door dieper ploegen kon soms een harde laag gebroken worden, doch op vele plaatsen moesten deze lagen in den grond onaangeroerd blijven. De mogelijkheid om den bodem op de juiste wijze geschikt te maken bij aanwezigheid van grind- of oerbanklagen is uitsluitend te verkrijgen door de bodembewerking met den schop te doen uitvoeren. Zelfs bij ontginningen van kleine oppervlakten blijkt, dat plaatselijke verschillen zeer groot kunnen zijn en een oerbanklaag niet over het geheele terrein op dezelfde hoogte en over dezelfde diepte voorkomt. Een dergelijk terrein is dan alleen te verbeteren door de bewerking met den schop. Het is in de praktijk gebleken, dat het verbeteren van de geaardheid van den bodem door het breken van harde lagen zich gunstig leent voor uitvoering in werkverruiming. Bij een basis-urloon van f 0.30 kunnen de uitgaven voor loonen variëren van f 300 tot zelfs f 1500 per ha. Hieruit blijkt, dat, houdt men rekening met hetgeen ik in een vorig artikel 2) over de rentabiliteit opmerkte, een dergelijke intensieve bodembewerking zonder subsidieering niet is uit te voeren.

Maar niet alleen het breken van harde lagen is door bewerking met den schop te verkrijgen, ook het op de juiste wijze plaatsen van de verschillende grondlagen kan slechts door handenarbeid verkregen worden. Door het spitten met twee „voren” kan er verder voor worden zorg gedragen, dat de lagen zooveel mogelijk op dezelfde hoogte in den bewerkten grond voorkomen, een vereischte, waaraan thans meer waarde wordt gehecht dan vroeger.

Boschverpleging.

Het laat zich begrijpen, dat, nu de bodem meer en meer in gebruik wordt genomen voor cultuurgrond, het vinden van ontginbaren woesten grond moeilijker wordt.

Geleidelijk doemt een nieuwe mogelijkheid op — de boschverpleging —, welke zich voor uitvoering in werkverruiming leent en waaraan zelfs een blijvende werkverruiming is verbonden. Voor ongeveer vijftig jaar gold de „grove den” nog algemeen als de eenige houtsoort, welke in ons land op zijn plaats zou zijn. Weliswaar bleek deze als eerste houtsoort voor ontginningen van veel beteekenis te zijn, doch op vele gronden kon deze boomsoort geen blijvend bosch vormen en heeft men daarom meer waardevolle houtsoorten gebezigd en wel soorten, welke den bodemtoestand beter op peil hielden. Tot de boschverplegende werkzaamheden behooren nu o. m. die, welke een verbetering van de houtopbrengst en den bodemtoestand beoogen in slecht groeiende grove dennenbosschen van middelbaren leeftijd. De werkzaamheden bestaan uit een z.g. lichtstelling, waaronder men verstaat het wegnemen van de minst goede exemplaren en het onderzaaien of onderplanten onder het kronendak van de overblijvende boomen. Hiertoe wordt het slecht verteerende humusdek „op rillen getrokken”, waardoor een „kiembed” wordt verkregen. Een andere wijze van uitvoering is het kappen van strooken, hetgeen geschiedt, indien harde lagen aanwezig zijn. Deze worden dan in de gekapte strooken gebroken, waarna inzaaien of inplanten volgt. Deze werkzaamheden worden thans in werkverruiming uitgevoerd, hetgeen dikwijls niet anders mogelijk is dan met subsidie, omdat het werk het gevolg is, niet zoozeer van een onoordeelkundig beheer, dan wel

van een onjuisten aanleg in een tijd, toen men nog andere inzichten in den boschbouw had.

De kosten voor den werkgever voor een dergelijke boschverbetering zijn pl.m. f 200 per ha, n.l. voor aankoop jong plantsoen, kunstmeststoffen en voor kosten van uitvoering, voor toezicht en administratie en voor sociale verzekeringen. Dit bedrag moet dan nog vermeerderd worden met een gedeelte van de kosten der arbeidsloozen en van het regenverlet. Stelt men de uitgaven aan arbeidsloozen voor bodembewerking, uitstrooien van kunstmest, onderzaaiing of onderplanting en afwerken van het terrein, op f 500 per ha (loonbasis f 0.30), dan worden voor den boschbezitter de genoemde kosten ad f 200 nog verhoogd met 10 % van f 500 tot \pm f 250 per ha. Dit cijfer dient slechts als voorbeeld, het bedrag is afhankelijk van de te gebruiken houtsoorten en de meer of mindere noodzakelijkheid van een intensieve bodembewerking.

Als tweede belangrijke boschverplegende werkzaamheid kan genoemd worden de bestrijding van de verwildering van den bodem door het plaggen met den plaghak. Bij nieuwe ontginningen heeft men vaak te kampen met een sterken groei van gras of heide, welke de ontwikkeling van het houtgewas door het onttrekken van licht en water in sterke mate belemmert. De hooge ontginningskosten van het bosch zijn dan oorzaak, dat het bestrijden van de bodemverwildering in „vrij werk” achterwege blijft. Tot de boschverpleging behoort verder het verwijderen van dood takhout van jonge dennenbosschen om brandgevaar tegen te gaan. Gezorgd dient hierbij te worden, dat, ter voorkoming van brand, een strook wegen en voetpaden vrij blijft. Ook het plaggen van wegen en brandstrooken wordt in werkverruiming uitgevoerd, werkzaamheden, welke van veel belang zijn om het groote gevaar van te veel verminderen.

Uitvoering der werkzaamheden.

Het liefst neemt men voor het hier beschreven werk arbeiders, die met den arbeid in het bosch bekend zijn. Op de Veluwe zijn deze arbeiders veelvuldig aanwezig. Worden echter ter bestrijding van de werkloosheid arbeiders uit de groote steden tewerkgesteld, dan kan dit tot moeilijkheden leiden, niet zoozeer wat het grondwerk betreft, doch wel ten aanzien van het houtbewerken en het planten. Dit laatste kan met ongeschoolde krachten niet als aangenomen werk worden uitgevoerd, aangezien de planten dan niet met de noodige zorg worden gepoot. Dit werk wordt dan ook, behoudens een enkele uitzondering, in daggeld uitgevoerd. Ook aan het toezicht worden hier hoogere eischen gesteld; bij elke groep van \pm 20 arbeiders wordt een voorwerker geplaatst.

Wat het houtbewerken betreft, heeft de praktijk geleerd, dat ongeschoolde krachten het zagen en schillen wel kunnen verrichten. Uitsnoeien van boomen is echter moeilijker en blijkt alleen met geschoolde boscharbeiders te kunnen worden uitgevoerd. Het uitsnoeien is van groot belang, aangezien de kwaliteit van het gewas in hooge mate afhankelijk is van de wijze, waarop de takken zijn verwijderd. De kosten van het omzagen, uitsnoeien en schillen zijn pl.m. f 2.25 a f 2.50 per m³ bij een loonbasis van f 0.30. In vrij werk kost dit pl.m. f 1.75 per m³. Het mos op rillen trekken en het plagwerk zijn werkzaamheden, die na eenige oefening door alle arbeiders kunnen worden verricht. Voor het gewone spitwerk gebruiken de arbeiders hun eigen gereedschap. In sommige delen van Gelderland hebben de arbeiders ook hun eigen bijlen. Overigens wordt het gereedschap, zooals plaghak, drietandshak, plantschop en zaag, door of namens den boscheigenaar ter beschikking gesteld.

In het tijdvak van 1 Juli 1938 t/m December 1939 zijn in Gelderland, waar de gelegenheid voor dezen arbeid gunstig is, \pm 2450 ha bosch bij wijze van werkverruim-

2) E.-S. B. van 7 Mei 1940.

ming aangelegd of verbeterd en \pm 26 km boschwegen verbeterd. Van deze aantallen kwamen \pm 1050 ha voor rekening van den Staat en gemeenten en \pm 1400 ha van particulieren en stichtingen (Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten, Geldersch Landschap).

* * *

Uit de tot nu toe gepubliceerde artikelen zal, naar ik vertrouw, de indruk zijn verkregen, dat de werkverruiming, zooals wij die in ons land kennen en die thans tusschen 60.000 tot 70.000 personen aan arbeid helpt, gegroeid is tot een instituut, dat voor ons volk waarden van blijvende beteekenis schept. Ontstaan uit de goede gedachte: tegen ledigheid past alleen arbeid, is dit instituut er een geworden, gedragen door vele bekwame medewerkers, dat ook in het kader van den wederopbouw een eervolle plaats inneemt.

Ik kon slechts een greep doen uit het vele materiaal — spoedig hoop ik nog eenige zaken te belichten — doch die greep bevatte objecten, welke voor een verre toekomst voor velen brengt blijvende arbeid, d.i. geluk en welvaart.

April 1940.

MEIJER DE VRIES.

AANTEKENINGEN

Overheidsmaatregelen op economisch gebied.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Contingenteeringen. De per 1 Juli afgeloopen contingenteeringen van den invoer der hieronder genoemde goederen: isolatorsteunen, kalkstikstof, stikstofhoudende kunstmeststoffen, behangselpapier, cellophaanpapier, druk- en schrijfpapier, papieren zakken, kantoor- en schrijfboeken, luxe papier, pak- en viltpapier, papierwaren, gebroken en gemalen rijst, gepelde rijst, rijstvoedermeel, lichte en zware schroefhouten, weefsels van wol en halfwol, zijn niet verlengd. (E.V. 5/7/40, pag. 853).

In- en uitvoer, Documenten voor. De documenten, welke overeenkomstig het bepaalde bij art. 22 der Deviezenverordening 1940 bij in- en uitvoer van roerende goederen aan de ambtenaren der invoerrechten en accijnzen moeten worden overgelegd, zijn:

Bij uitvoer: 1e. Een zgn. Exportdeviezenverklaring; 2e. indien mogelijk een door den leverancier ondertekende kopie-factuur; kan deze niet worden overgelegd, dan moet op de exportdeviezenverklaring de reden hiervan worden vermeld; 3e. ingeval overeenkomstig art. 23 van de Deviezenverordening 1940 vergunning van het Deviezeninstituut is vereischt, deze vergunning.

Bij invoer: 1e. Een verklaring van dengene, die de goederen ten invoer aangeeft, vermeldende naam en woonplaats van den leverancier (afzender) en van den ontbieder (geadresseerde); 2e. een door den leverancier ondertekende kopie-factuur of ander door hem ondertekend stuk, vermeldende het bedrag zijner vordering, den vervaldatum of de vervaldata en verdere betalingscondities of, zoo nog geen vordering is ontstaan, de omstandigheden en voorwaarden, waaronder de levering der goederen plaats heeft; 3e. indien de ambtenaren der invoerrechten en accijnzen dit verlangen, een verklaring van den ontbieder, bevestigende de door den leverancier vermelde, op de betaling en/of de levering der goederen betrekking hebbende gegevens. (E.V. 5/7/40, pag. 853; Stct. No. 126).

Fonds voor den Wederopbouw. Instelling van een fonds, genaamd „Herstelfonds 1940”, ter financiering van de uitgaven, welke door het Rijk, in verband met de schade; als gevolg van het oorlogsgeweld geleden, worden gedaan. Voor de financiering van deze uitgaven worden aangewezen: 1. op de begroting uitgetrokken bedragen, in het bijzonder die bedragen, welke als gevolg van de gewijzigde staatsrechtelijke verhoudingen niet meer voor hun oorspronkelijke bestemming aangewezen kunnen

worden; 2. het batig saldo van het Egalisatiefonds; 3. vlottende schuld of geldleeningen. (E.V. 28/6/40, pag. 829; Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied, stuk 5 d.d. 22 Juni).

Ondernemingen, Arbeid in. Op grond van de verordening van den Rijkscommissaris d.d. 11 Juni is het den leiders van ondernemingen of hun plaatsvervaarders verboden: het werk in de ondernemingen tijdelijk of voor goed stop te zetten; de werktijd in de onderneming tot minder dan 36 uur in de week in te korten; werknemers te ontslaan, tenzij art. 1639 P van het B. W. toepasselijk is. De na 9 Mei 1940 gegeven ontslagen moeten terstond weer worden ingetrokken, tenzij deze door den Directeur-Generaal van den Arbeid goedgekeurd zijn. De toestemming tot geheele of gedeeltelijke ontheffing van dit verbod kan vanwege den Directeur-Generaal van den Arbeid onder bepaalde voorwaarden worden verleend, waarbij in het bijzonder de belangen der gedemobiliseerden in acht worden genomen. Het Besluit van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht van 27 Mei 1940 (St.bl. no. O 801) (zie E.-S. B. (1273) pag. 388) treedt buiten werking. (E.V. 21/6/40, pag. 801; Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied, stuk 3 d.d. 13 Juni).

Ontslag van tijdelijk personeel. Met ingang van 1 Juli wordt aan werkgevers vergunning verleend om arbeiders, die met het oog op een bepaald, met name aangewezen werk, dat ten hoogste drie weken duurt, voor dien tijd in dienst zijn of worden genomen, te ontslaan, mits zoodanige indienstneming in het desbetreffende bedrijf gebruikelijk zijn en voorts door den werkgever onverwijld na de indienstneming van zoodanigen arbeid aan het bevoegde districtshoofd der Arbeidsinspectie een schriftelijke kennisgeving bevattende de verschillende gegevens in tweevoud worde gezonden. (E.V. 5/7/40, pag. 854; Stct. No. 126).

Oorlogsschade. Instelling van schade-enquête-commissie voor de gemeente Rotterdam. Van oorlogsschade, geleden in de gemeente Rotterdam, alsmede van oorlogsschade aan te Rotterdam geregistreerde schepen en hun lading, moet vóór 17 Juli op formulieren opgave bij de commissie worden gedaan, welke formulieren met ingang van 1 Juli o.m. bij de hoofdpostkantoren in verschillende Nederlandsche gemeenten en de bij-postkantoren in Rotterdam te verkrijgen zijn resp. voor schade geleden aan: onroerend goed, bedrijfsuitrusting (behalve schepen) en de roerende zaken, dienende tot de uitoefening van een beroep, bedrijfs- en handelsvoorraden, huisraad en verbruiksvoorraden, schepen en een zesde formulier om de eindcijfers der op de andere formulieren ingevulde schade te vermelden. Onder oorlogsschade moet worden begrepen alle schade door oorlogsgeweld, hetzij van Nederlandsche, hetzij van vreemde herkomst, toegebracht aan de volgende goederen: onroerende goederen, gebouwd of niet-gebouwd, bosschen en veldgewassen inbegrepen; alles, wat behoort tot de uitrusting van bedrijven (bijv. machinerieën, gereedschappen, voertuigen, vee, enz.) alsmede roerende zaken, dienende tot de uitoefening van een beroep; bedrijfs- en handelsvoorraden; huisraad; gebruiksvoorraden; schepen. Onder bepaalde omstandigheden kan verlies of materiele beschadiging van deze goederen tengevolge van diefstal of plundering, veroorzaakt door of als rechtstreeks gevolg van den op 10 Mei j.l. ingetreden oorlogstoestand, eveneens als oorlogsschade worden aangemerkt. Niet als oorlogsschade wordt aangemerkt schade aan goederen tengevolge van wegruimingen, ingebruiknemingen en vorderingen uit hoofde van de Wet op den Staat van Oorlog en Beleg, de Inundatiewet I en de Algemeene Vorderingswet 1938 en 1939 waarvoor afzonderlijke wettelijke voorzieningen zijn getroffen (zie Defensie-zaken. Afwikkeling; E.-S.B. (1275) pag. 414). Ook geldt niet als oorlogsschade, schade aan goederen tengevolge van regelmatige vorderingen en ingebruiknemingen door buitenlandsche militaire auto-

riteiten. Ook zal de schade aan vensterruiten en andere kleine schade aan onroerende en roerende goederen niet als oorlogsschade worden beschouwd en derhalve niet voor eventuele tegemoetkoming van overheidswege in aanmerking komen. Voor schade aan vensterruiten van bedrijfsgebouwen (bijv. van kassen in een tuinbouwbedrijf) kan echter in bijzondere gevallen een uitzondering worden gemaakt. Evenmin zal tegemoetkoming worden gegeven in de schade aan huisraad e.d., tenzij een belangrijk deel daarvan verloren is gegaan.

Ook al hebben belanghebbenden reeds opgave van hun binnen Rotterdam geleden schade gedaan bij het gemeentebestuur, de Commissie Oorlogsschade of andere instanties, dan dienen zij toch de bovengenoemde formulieren ingevuld aan de schade-enquête-commissie te doen toekomen. Voor de registratie van oorlogsschade in andere plaatsen dan Rotterdam zullen eveneens schade-enquête-commissies worden ingesteld. Indien voor *buiten* Rotterdam geleden oorlogsschade reeds opgave bij het gemeentebestuur of de Commissie Oorlogsschade werd gedaan, behoeft geen nieuwe opgave bij de schade-enquête-commissie te geschieden, tenzij deze laatste de belanghebbenden daartoe oproept. (E.V. 28/6/40, pag. 831).

Oorlogsschade aan binnenvaartuigen. In aansluiting aan het bericht over de regeling van oorlogsschade aan binnenvaartuigen (zie E.-S.B. van 19 Juni 1940 (1274) pag. 402) kan thans nog het volgende worden medegedeeld:

Eigenaren van door oorlogsgeweld beschadigde binnenvaartuigen dienen zich — voor zoover zulks nog niet mocht zijn geschied — als nog ten spoedigste te wenden tot het comité oorlogsschade Binnenvaart 1940, door welks bemiddeling de aangifte bij de bevoegde schade-enquête-commissie zal geschieden.

Het lichten van vaartuigen, gezonken in rijkswateren, geschiedt — voor zoover dit niet reeds door een direct belanghebbende heeft plaats gehad — in den regel door den dienst van den Rijkswaterstaat. Daartoe strekkende aanvragen kunnen door bemiddeling van het comité geschieden. Voor lichtingswerkzaamheden in andere wateren dienen belanghebbenden in overleg te treden met bovengenoemd comité oorlogsschade Binnenvaart 1940. Omtrent expertise door de daartoe bevoegde instanties kan men zich eveneens in verbinding stellen met voornoemd comité. (E.V. 5/7/40, pag. 862).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Aardappelen. De Nederlandsche Groenten- en Fruitcentrale heeft maatregelen genomen om den aanvoer van vroege aardappelen op de veilingen te beperken. (E.V. 28/6/40, pag. 833).

Koel- en vrieshuizen. In het belang van de voedselvoorziening is aan de Veehouderijcentrale de zorg opgedragen voor een doelmatig gebruik van de hier te lande in koel- of vrieshuizen beschikbare ruimte. In het vervolg is het, zonder machtiging door de Veehouderijcentrale verleend, verboden crisisproducten in voorraad te hebben in koel- en vrieshuizen. Deze machtiging wordt alleen verleend aan hen, die als georganiseerden zijn aangesloten bij de groep „houders van koel- en vrieshuizen” van de Veehouderijcentrale. Deze aangesloten kunnen zonder machtiging kleine partijen tot een maximum van 150 K.G. opslaan, met dien verstande, dat van een bepaalde persoon of firma slechts één zodanige partij in opslag mag worden genomen. (E.V. 5/7/40, pag. 855).

Levens- en voedermiddelen ten behoeve van het Duitse leger in Nederland. Regeling met betrekking tot leveranties, ten behoeve van het Duitse leger in Nederland, van die levens- en voedermiddelen, welke aflevering onder eenige distributieregeling valt. Sedert 10 Juni is alleen aflevering mogelijk tegen afgifte van een door de betreffende Duitse militaire autoriteit onder-

teekende bon, waarop soort en hoeveelheid der aan te koopen producten vermeld staan. Deze bon dient door den leverancier te worden bewaard en kan met de betreffende distributiebons of vergunningen mede worden opgezonden ter verkrijging van een nieuwe toewijzing voor de aanvulling van zijn voorraad. Deze regeling geldt uitsluitend voor aankopen ten behoeve van *onderdeelen* van het leger en derhalve *niet* voor individuele aankopen door Duitse militairen voor persoonlijk gebruik; welke aankopen dus slechts in een, met het normale gebruik gelijkstaande hoeveelheid voor eigen onmiddellijke behoefte mogen geschieden en waarvan de aflevering, voorzoover aan distributiebepalingen gebonden, ook slechts tegen afgifte van een bon mag geschieden. (E.V. 21/6/40, pag. 810.)

Margarine. Ingetrokken de Min. Besch. d.d. 5 Juni 1936, waarbij werd bepaald, dat in de margarine-bedrijven in een tijdvak van 8 achtereenvolgende weken ten minste 60 pCt. van de tot margarine verwerkte vetten moest bestaan uit grondstoffen van Nederlandschen of Nederlandsch-Indischen oorsprong. (E.V. 28/6/40, pag. 833).

Mengvoeders. Nieuwe voorschriften voor de samenstelling van enkele voor paarden en pluimvee bestemde mengvoeders en inzake de samenstelling van gemengd graan voor kippen en eenden. (E.V. 5/7/40, pag. 857; Stct. No. 123).

Oestercultuur. Steunverleening aan hen, die gewoon zijn dakpannen als collecteurs van oesterbroed uit te zetten. (E.V. 28/6/40, pag. 833).

Specerijen. Het voorhanden of in voorraad hebben van specerijen is verboden. Dit verbod geldt niet: a. voor zoover betreft voorraden, aangehouden door particulieren voor huishoudelijk gebruik; b. ten aanzien van detaillisten; c. indien opgave is verstrekt en voorraadstaten zijn bijgehouden.

Voorts is verboden het verhandelen en afleveren van specerijen, behalve indien dit geschiedt aan consumenten of onder bepaalde voorwaarden ontheffing is verleend. Dit besluit het „Crisis-Specerijen Besluit 1940” eindigt met ingang van 1 Januari 1941 en vervangt het verbod inzake verhandelen en afleveren d.d. 9 Juni j.l. (Zie E.-S.B. (1274) pag. 400). (E.V. 28/6/40, pag. 832; Verordeningblad voor het bezette Nederlandsche gebied, Stuk 4 d.d. 20 Juni).

Specerijen, gedroogde zuidvruchten e. d. (Zie ook E.-S.B. (1274) pag. 400). Nauwkeurige inventarisatie van de thans nog, al dan niet ingeklaard, aanwezige voorraden. Hieronder vallen niet de voor hun verbruik, resp. voor hun bedrijf als normaal te beschouwen voorraden van consumenten, resp. winkeliers en andere detaillisten. Wel echter moeten worden opgegeven de voorraden, die in centrale magazijnen en/of fabrieken van grootwinkelbedrijven, broodfabrieken e. d. aanwezig zijn. Zoolang de resultaten nog niet bekend zijn van deze inventarisatie; verleent de Groenten- en Fruitcentrale in het algemeen geen dispensatie van het verbod van afleveren of verhandelen. De vergunningen zullen t. z. t. uitsluitend worden verstrekt aan hen, die bij deze centrale als georganiseerden zijn aangesloten. (E.V. 21/6/40, pag. 804.)

Tuinbouwproducten. Sedert 20 Juni moeten wederom uitvoercertificaten worden gevoegd bij de zendingen tuinbouwproducten, welke vallen onder de Landbouw-uitvoerwet en voor export bestemd zijn. (E.V. 28/6/40, pag. 832).

Vee, Gêëvacueerd. (Zie ook E.-S.B. (1275) pag. 414). Veehouders kunnen met ingang van 1 Juli het op regelmatige wijze ontvangen evacuatie-vee als hun eigendom beschouwen en het vervoeren van dat vee kan wederom zonder vervoerbewijs geschieden. Verwacht wordt echter, dat de hoeren medewerking zullen verlenen om door onderlinge ruiling te bereiken, dat vooral stamboek- en

fokverenigingsvee en het t.b.c.-vrije vee nog zooveel mogelijk bij de oorspronkelijke eigenaars terecht komt. (E.V. 5/7/40, pag. 858).

Veevoeder. Fabrikanten van verschillende meelsoorten van dierlijke herkomst voor de bereiding van veevoeder kunnen, voorzover zij nog geen ontheffing van art. 1 van het Veevoederbesluit 1939 hebben verkregen (verbod van be- en verwerken van crisisproducten tot voeder, voor welke diersoort ook), een dergelijke ontheffing nog tot uiterlijk 7 Juli a.s. aanvragen bij het Rijksbureau Voedselvoorziening, teneinde in de toekomst vervolging wegens overtreding van het Veevoederbesluit 1939 te voorkomen. (E.V. 28/6/40, pag. 833.)

Voedernormen. Nieuwe hoeveelheden vastgesteld voor de veevoedertoewijzing gedurende het tijdvak van 24 Juni tot 22 Juli. Voor rundvee wordt geen voeder toegewezen, behalve voor: 1e. geëvacueerd vee, tot het oogenblik van terugvoering, doch telkenmale voor ten hoogste één week; 2e. bijzondere gevallen, in hoeveelheden vast te stellen door den provincialen voedselcommissaris. (E.V. 5/7/40, pag. 856).

Wederopbouw van boerderijen. De behandeling van zaken, den wederopbouw van landbouwbedrijven betreffende, is tot nader order opgedragen aan het Bureau Onttruining van het Regeeringscommissariaat voor den Akkerbouw en de Veehouderij, welk bureau bepaalde richtlijnen aangeeft voor den vorm en den omvang van den wederopbouw. (E.V. 5/7/40, pag. 855).

Wol. Ook schapenhouders en alle andere houders van wol, geschoren van inlandsche schapen, worden thans als ondernemers beschouwd in den zin van de Wolbeschikking 1939 No. 2. Ingevolge art. 6 lid 1 van deze beschikking is het thans den bovenbedoelden personen verboden wol te kóopen, te verkoopen of af te leveren zonder een daartoe van den directeur van het Rijksbureau voor wol en lompen te Tilburg verkregen vergunning. (E.V. 21/6/40, pag. 816; Stct. No. 115).

Zuidvruchten. Met ingang van 21 Juni treedt in werking het Crisis-Zuidvruchten-besluit 1940 en eindigt met ingang van 1 Januari 1941. Ten aanzien van deze producten gelden dezelfde voorwaarden en verboden als voor specerijen in het bovengenoemd Crisis-Specerijen-besluit 1940. (Zie ook E.S.B. (1274) pag. 400). (E.V. 28/6/40, pag. 832; Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied, Stuk 4 d.d. 20 Juni).

RANTSOENEERING EN DISTRIBUTIE.

Brandstoffen. Dispensatie, onder bepaalde voorwaarden, van verbod tot het verkoopen en afleveren van vaste brandstoffen, en wel voorzover betreft den verkoop en de aflevering van steenkolen, steenkoolbriketten, cokes, bruinkolen, bruinkoolbriketten en petroleumcokes. Voor alle overige vaste brandstoffen geldt voorloopig een algemeene dispensatie. De voorwaarden, waarop dispensatie wordt verleend, komen hierop neer, dat de afleveringen gedurende de maanden Juli t/m September 1940 als volgt worden onderverdeeld:

Binnenlandsche industriele verbruikers met een jaarverbruik van 240 ton of meer: uitsluitend op een toewijzing van het Rijkskolenbureau.

Id. met een jaarverbruik van minder dan 240 ton: per maand maximaal 1/12 van de hoeveelheid, betrokken in het tijdvak April 1939 t/m Maart 1940.

Overige binnenlandsche afnemers: totaal maximaal 20 pCt. van de hoeveelheid, betrokken gedurende het tijdvak April 1939 t/m Maart 1940, minus de afleveringen sinds 1 Mei j.l. (E.V. 5/7/40, pag. 859).

Hotel-, café-, restaurant- en pensionbedrijf. Instelling van Rijksbureau voor deze bedrijven, dat meer in het bijzonder belast is met werkzaamheden, welke verband houden met de uitvoering van distributie- en andere crisis-

regelingen, terwijl ook de behartiging van de belangen van dat bedrijf in het algemeen tot de taak van het bureau behoort. Binnenkort wordt de inschrijving van hotels enz. bij dit Rijksbureau verplichtend gesteld. (E.V. 5/7/40, pag. 858; Stct. No. 126).

Motorbrandstof. De regeling voor het betrekken van motorbrandstof door Nederlandsche militairen in de rechtmatige uitoefening van hun dienst geldt eveneens voor de ambtenaren der Rijkspolitie. Deze kunnen tegen inlevering van zgn. blauwe bonnen de noodige motorbrandstof betrekken (E.V. 5/7/40, pag. 859).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Bescherming van schuldenaren. De rechter kan een schuldenaar, die tengevolge van de bijzondere omstandigheden niet tijdig aan zijn vóór 10 Mei aangegane verplichtingen kan voldoen een uitstel, ook voor een gedeelte der verplichtingen, van maximum zes maanden verleenen. (E.V. 28/6/40, pag. 830; Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied, Stuk 4 d.d. 20 Juni).

Noodgeld. Circulaire aan gemeentebesturen, waarin zoo spoedig mogelijke intrekking gelast wordt van het in de oorlogsdagen in omloop gebrachte noodgeld. (E.V. 28/6/40, pag. 834).

Omzetbelasting van gevorderde roerende goederen. Voor goederen, die van Overheidswege worden aangeschaft en vervolgens in consumptie gebracht, dient op dezelfde wijze omzetbelasting te worden betaald als van goederen, die langs normalen weg in het verkeer komen. Voorts wordt aan fabrikanten, van wie goederen zijn gevorderd, hoewel die goederen niet op den voet der Omzetbelastingwet zijn afgeleverd, teruggaaf verleend van de belasting, welke is betaald voor de grond- en hulpstoffen, die bij de ver- of bewerking van de gevorderde goederen zijn verbruikt. Deze regeling is niet van toepassing op goederen, welke gevorderd zijn van fabrikanten, die ingevolge getroffen bijzondere regelingen de belasting betalen bij wijze van abonnement of wel over de door hen ingeslagen grond- en hulpstoffen, en geldt evenmin ten aanzien van de voldoening van omzetbelasting over goederen, welke vanwege eenige andere overheidsinstantie dan het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart worden gevorderd. (E.V. 28/6/40, pag. 834).

VERKEER.

Postverkeer. Thans kunnen naar alle landen uitgezonderd: België en Luxemburg, Frankrijk, Engeland, Suriname, Curaçao en de gebieden, die als Britsch of Frans kunnen worden aangemerkt, niet-aangeteekende brieven en briefkaarten en naar Duitschland ook, onder zekere beperkingen, kranten en tijdschriften, worden verzonden. Het postpakkettenverkeer is nog met geen enkel land hersteld. (E.V. 28/6/40, pag. 837).

Nader wordt bekend gemaakt dat de verzending van monsters, acten en alle soorten drukwerken naar Duitschland thans zonder beperking kan geschieden. Niet aangeeteekende brieven en briefkaarten kunnen naar Noord-, Midden- en Zuid-Amerika — met uitzondering van Suriname en Curaçao en de Fransche en Britsche bezittingen in die gebieden — worden vervoerd, met den luchtdienst Lissabon—New-York, twee maal per week via Duitschland en met het opschrift „per transatlantische luchtdienst”. Prentbriefkaarten mogen alleen in het verkeer met Duitschland worden gebruikt (E.V. 5/7/40, pag. 862).

Sleepvaart. Het ter beschikking stellen van een in Nederland thuishoorend binnenschip ten behoeve van het verrichten van sleepdiensten binnen de grenzen van Nederland is slechts geoorloofd aan hen, die lid zijn van een vereeniging, aangesloten bij hetzij de Stichting Sleepvaart-Centrale, hetzij de Vereeniging Centraal Bureau voor de Rijn- en Binnenvaart, hetzij een andere organisatie die

door het Departement voor de toepassing van deze regeling is erkend.

Er wordt een commissie ingesteld, bestaande uit een vertegenwoordiger van elk der bovengenoemde organisaties, onder voorzitterschap van een door het Departement van Waterstaat aan te wijzen deskundige. Deze commissie heeft tot taak het bevorderen van een juiste behandeling van Nederlandsche sleepvaartangelegenheden. (E.V. 5/7/40, pag. 862; Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied, stuk 8 d.d. 28 Juni).

Vervoer van personen en goederen. Voor dit vervoer is, indien het per motorvoertuig geschiedt, een vergunning vereischt die slechts in een beperkt aantal gevallen onder bepaalde voorwaarden wordt verleend. (Zie ook onder Motorbrandstof E.-S.B. (1273) pag. 388, 389 (1274) pag. 400). (E.V. 28/6/40, pag. 837; Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied, Stuk 4 d.d. 20 Juni).

BOEKBESPREKINGEN.

Dr. H. von Rozycki: Die Kriegswirtschaft. (Leipzig 1940; Verlag W. Kohlhammer. Prijs R.M. 1.50).

De huidige wijze van oorlogvoeren eischt, dat het economische leven geheel op den oorlogstoestand wordt ingesteld. Aan de vraagstukken, welke uit de onontkoombare overgangsmoelijkheden voortvloeien, was in Duitschland gedurende de laatste jaren reeds veel aandacht gewijd. Maatregelen ter voorbereiding der oorlogseconomie werden in grooten getale getroffen, zoodat reeds sinds geruimen tijd van een „Wehrwirtschaft“ kon worden gesproken. Hierdoor was het bij het uitbreken van den oorlog mogelijk snel de noodige maatregelen te treffen, teneinde het economisch leven met de nieuwe omstandigheden in overeenstemming te brengen.

Een dergelijk in zijn uitvoering zeer ingewikkeld stelsel heeft echter tot voorwaarde, dat de burgerij de veranderingen niet alleen kent, doch ook hun bedoeling leert begrijpen. Dit kennen en vooral het begrijpen te bevorderen is het doel van het hier aangekondigde boekje.

Het boek biedt dus niet een theoretische bespreking der oorlogseconomie, zooals de titel wellicht zou doen vermoeden, doch het geeft, aan de hand van de thans geldende wetten en bepalingen, een overzicht van het Deutsche economische stelsel in oorlogstijd. Als zoodanig past het volkomen in de reeks „Neugestaltung von Recht und Wirtschaft“, welke door C. Schaeffer wordt uitgegeven, in de eerste plaats ten behoeve van studeerenden. Dit werkje verdient echter algemeener aandacht; het is allerminst een droog leerboekje, doch een belangwekkend en zelfs boeiend geheel, zoowel uit hoofde van het onderwerp als van de wijze, waarop dit is behandeld.

Over het belang der besproken stof zal weinig twijfel bestaan. Achtereenvolgens wordt een overzicht gegeven van de regeling der goederenvoorziening, de financieele en belastingpolitiek, met als sluitstuk de loon- en prijspolitiek. Hierop aansluitend zijn de volgende hoofdstukken gewijd aan het arbeidsrecht en de sociale politiek in oorlogstijd. Daar Duitschland reeds vóór het uitbreken van den oorlog in een toestand van volledige bezetting der productieve krachten verkeerde, is de verdeling der beschikbare arbeidskrachten over de te bereiken doeleinden een zeer belangrijk vraagstuk.

Het gedeelte, waarin de t.a.v. den arbeid getroffen maatregelen worden besproken, is mede daardoor in het bijzonder belangwekkend. Hetzelfde kan worden gezegd van de bepalingen omtrent het verkeer, inzonderheid het automobiilverkeer. Deze hebben ten doel het burgerlijk autovervoer te beperken tot maximaal 15 pct. van dat in de periode voor den oorlog. Mede in verband met voorzieningen t.a.v. de belasting, is daardoor een reeks nieuwe maatregelen noodzakelijk geworden. Strafbepalingen op de niet naleving van deze en andere voorschriften besluiten het boekje.

Een zeer gevarieerde inhoud is hier dus in beknopt bestek bijeengebracht. De wijze, waarop dit is geschied, valt te loven. Aan de opsomming der eigenlijke bepalingen, zijn telkens korte inleidende opmerkingen over de theoretische zijde van de vraagstukken toegevoegd, welke, hoewel zeer beknopt gehouden, toch vaak een scherp beeld van het probleem geven.

Het pleit voor den auteur, dat hij, ondanks het beperkte bestek, zijn bedoelingen helder heeft weten te formuleeren. Dat een dergelijk vereenvoudigingssysteem, vooral indien dit op zoo klare wijze wordt toegepast, risico's in zich bergt, zal vermoedelijk ook de auteur ons willen toegeven. Na lezing van dit boekje zou men geneigd zijn het geheele probleem der oorlogseconomie als volledig opgelost te zien. Of echter alle uitvoeringsmoeilijkheden nu reeds te overzien zijn, valt te betwijfelen. H. W. L.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES. BOEKEN.

De graanwet van 1835, door Dr. E. L. Kramer (Amsterdam 1940; H. J. Paris. Prijs f 2.90.)

H. G. Th. Crone 1790—1940. Gedenkboek ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan der firma op 2 Juni 1940 (Amsterdam 1940).

Tariefwet 1934, zooals deze laatstelijk werd gewijzigd bij de wet van 14 Dec. 1939, S. No. 408, door F. W. A. M. Paymans. Supplement 6 (Gorinchem 1940; J. Noorduijn en Zoon N.V. Prijs f 5.90. Ook verkrijgbaar als afzonderlijke overdruk in band onder den titel „Het Tarief der Invoerrechten“).

BROCHURES.

P. T. T. Bedrijfsbeelden. Serie C. No. 1. *Naar de automatische telefoon.* ('s-Gravenhage 1940; Rijksuitgeverij. Prijs f 0.25.)

De nieuwe wetgeving. Wetgevende maatregelen, afgekondigd na 10 Mei 1940, met uitzondering van de besluiten en beschikkingen betreffende de distributie, verzameld door mr. C. Vlot, 1e jrg. No. 1 (Zeist 1940; Uitg. bureau Van Lonkhuyzen. Prijs bij abonn. f 0.75. Losse nummers f 1.—).

MAANDCIJFERS.

HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

	Amsterdam	Arnhem	Den Volte Eigen-dom	Haag Erf-pacht	Middel-burg	Rot-terdam	Zwolle
1933	4.67	4.98	4.93	5.01	4.98	4.70	4.89
1934	4.49	4.65	4.69	4.95	4.89	4.52	4.65
1935	4.54	4.54	5.58	4.80	4.50	4.40	4.44
1936	4.58	4.69	4.63	4.87*	4.50	4.47	4.51
1937	4.—	4.—	4.04	4.34	4.—	4.12	4.03
1938	3.74	3.77	3.72	3.91	3.81	3.79	3.59
1939	3.76	3.80	3.82	4.08	3.83	3.93	3.63
Jan. 1939	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ ¹⁾	3.35	3½
Febr. "	3.50	3½-4	3.75	—	4-3½ ²⁾	3.57	3½-4
Maart "	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ ²⁾	4.—	3½
April "	3.50	3½	3.75	—	4-3½ ²⁾	3.70	3½
Mei "	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ ¹⁾	3.74	3½-4
Juni "	3.50	3½-4	3.75	4.25	4-3½ ²⁾	4.—	3½
Juli "	3.50	3½-4	3.75	4.—	4-3½ ²⁾	3.82	3½-4
Aug. "	4.—	4	3.50	—	4-3½ ²⁾	—	3½
Sept. "	4.25	3	4.—	—	4-3½ ²⁾	—	4
Oct. "	4.06	—	4.—	4.25	4	4.35	3½-4
Nov. "	3.75	4-½	—	—	4	4.32	4
Dec. "	4.50	4-½	4.25	—	4-4½ ²⁾	4.42	4
Jan. 1940	4.50	4½-4	4.50	4.75	4-4½ ²⁾	4.50	4-½
Febr. "	4.50	—	4.50	—	—	—	4-½
Maart "	4.12*	—	4.37*	—	4½	4.23	4-½
April "	4.25	—	4.50	—	4½	4.31	4-4
Mei "	4.—	4½	4.37*	—	4½	4.47	4.2
Juni "	4.75	— ³⁾	—	—	—	4.50	—

¹⁾ Op gebouwen deels 4 pCt., deels 3½ pCt.; op landerijen 3½ pCt.; ²⁾ Op gebouwen 4 pCt.; op landerijen 3½ pCt. ³⁾ Op gebouwen 4 pCt.; op landerijen deels 3½ pCt.; deels 4 pCt. ⁴⁾ Op landerijen 4 pCt.; op andere objecten 4½ pCt. ⁵⁾ Niet ontvangen.

STATISTIEKEN.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	29 Juni 1940	22 Juni 1940
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	f 4.774.712,08
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 340.726,44	130.686,27
Voorschotten op ultimo Mei 1940 aan de gemeenten verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsb. bel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾ Idem aan Suriname ¹⁾	61.630.356,88 9.553.499,73	62.814.239,06 9.553.499,73
Kasvord. weg. creditverst. a/h. buitenl.	80.976.195,16	81.956.809,16
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. v. Rijks-comptabelen	48.539.872,39	77.093.528,26
Vord. op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—
Vord. op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	63.124.653,61	58.536.729,41
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingev. art. 16 van haar oortrooi verstrekt	14.090.643,92	—
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	f 83.247.000,—
Schatkistbiljetten in omloop	421.200.000,— ²⁾	396.500.000,— ²⁾
Schatkistpromessen in omloop	—	—
Daggeldleeningen	21.108.055,—	21.121.427,50
Zilverbons in omloop	—	—
Schuld op ultimo Mei 1940 a/d. gem. wegens a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsb. alsmede op die bel. en op de vermogensbelasting	2.760.220,01	2.760.220,01
Schuld aan Curaçao ¹⁾	360.834,24	410.834,24
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	10.831.401,23	923.321,75
Id. a. h. Staatsbedr. der P.T. en T. ¹⁾	187.938.851,77	212.336.105,20
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	22.500.000,—	22.500.000,—
Id. aan div. instellingen ¹⁾	150.233.904,73	150.399.075,86

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 8 Juli 1940.

Activa.			
Binnenl. Wissels, Promessen, enz. in disconto	Hfdbank. f 70.979.177 Bijbank. f 746.238 Agentsch. f 4.338.487		f 76.063.902
Papier op het Buitenland	f 300.000		
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeloopen	—		300.000
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	Hfdbank. f 148.048.062 ¹⁾ Bijbank. f 6.067.702 Agentsch. f 68.435.613		f 222.551.378
Op Effecten enz.	f 221.144.099 ¹⁾		
Op Goederen en Ceelen	f 1.407.278		222.551.378 ¹⁾
Voorschotten aan het Rijk	—		10.427.814
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.415.701.997		
Zilveren munt, enz.	f 11.156.382		1.426.858.379
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	—		45.946.029
Gebouwen en meubelen der Bank	—		4.500.000
Diverse rekeningen	—		15.163.440
			f 1.501.810.944
Passiva.			
Kapitaal	f 20.000.000		
Reservefonds	4.454.251		
Bijzondere reserve	13.494.513		
Pensioenfonds	10.895.198		
Bankbiljetten in omloop	1.246.013.015		
Bankinstellingen in omloop	107.505		
Rek.-Courant Van het Rijk saldo's	f 204.345.586		204.345.586
Van anderen	—		2.500.873
Diverse rekeningen	—		546.692.952
Beschikbaar metaalsaldo	—		—
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	—		—
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	—		60.000.000
¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	f 57.977.150		

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeitsch. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
8 Juli '40	1.126.858	1.246.013	204.346	546.693	± 78
1 " '40	1.115.545	1.249.090	215.845	540.532	72
24 Juni '40	1.115.544	1.219.284	190.545	562.708	79
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.242	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
8 Juli '40	76.064	60.000	222.551	300	15.163
1 " '40	72.621	57.000	234.074	300	16.570
24 Juni '40	38.341	16.000	228.359	300	16.177
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.848

¹⁾ Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-scheinen	Andere wissels chèques en schatkistpapier	Beleeningen	
29 Juni 1940	77,2	375,7	12.611,2	25,1	
22 " 1940	77,5	386,0	11.828,0	22,4	
15 " 1940	77,7	368,8	11.940,2	28,5	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
29 Juni '40	143,0	1.862,6	12.785,3	1.853,6	470,9
22 " '40	133,1	1.397,8	11.966,2	1.477,8	451,0
15 " '40	116,0	1.386,0	12.137,1	1.422,0	431,6
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	3.709,8	1.195,4	454,8

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Bank. Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities	
4 Juli '40	1.770	608.180	22.050	5.450	23.190	
26 Juni '40	1.730	602.150	28.080	4.710	23.540	
19 " '40	1.720	589.050	41.190	3.540	26.970	
12 " '40	1.750	578.370	51.870	3.890	22.990	
23 Aug. '39	247.263	508.064	38.353	5.711	24.334	
Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits Bankers	Other Acc.	Reserve	Dek-kings-perc. ¹⁾
4 Juli '40	171.230	16.600	140.120	48.830	23.580	11,5
26 Juni '40	151.100	57.970	82.750	50.330	29.570	16,5
19 " '40	130.550	35.280	103.730	46.870	42.660	23,0
12 " '40	123.980	34.890	103.160	48.360	53.310	28,6
23 Aug. '39	99.666	22.371	92.132	36.229	39.199	26,0

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	24/29 Juni '40 Laagste/Hoogste	29 Juni 1940	1/6 Juli '40 Laagste/Hoogste	6 Juli 1940		
Officieel:							
New York	\$ p. £	4.02½	4.03½	4.03	4.02½	4.03½	4.03
Paris	Fr.p.£	176.50	176.75	—	—	—	—
Stockholm	Kr.p.£	16.85	16.95	16.90	16.85	16.95	16.90
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43	4.47	4.45
Buenos Aires	Pes.p.£	17.—	17.13	17.06½	17.—	17.13	17.06½
Niet-Officieel:							
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr.p.£	525	525	525	525	525	525
Bangkok	Sh.p.£	22.18	22.18	22.18	22.12	22.18	22.12
Bombay	d. p. r.	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—
Budapest	P. p. £	20.25	21.50	21.25	20.—	21.25	20.—
Hongkong	Sh. p. £	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	Tf.p.£	515	515	515	515	515	515
Kobe	d. p. yen	14.50	15.68	14.94	14.68	15.81	15.56
Lissabon	Escu.p.£	101.—	100.—	100.50	100.—	100.50	100.25
Madrid	Pt.p.£	37.50	37.70	37.70	37.70	37.70	37.70
Montevideo	d. p. £	22.—	24.—	22.—	22.50	22.75	22.75
Rio de Janeiro	d. p. mil.	3.25	3.43	3.25	3.25	3.25	3.25
Shanghai	d. p. \$	3.87	4.—	3.90	3.85	3.91	3.91
Singapore	d. p. \$	28.18	28.18	28.18	28.18	28.18	28.18

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen	Parijs	Berlijn	Amsterdam
	(\$ per £)	(\$ per 100 fr.)	(\$ p. 100 Mk.)	(\$ p. f 100)
2 Juli 1940	3.80	—	40.05 ¹⁾	—
3 " 1940	3.82	—	40.05 ¹⁾	—
4 " 1940	—	—	—	—
5 " 1940	3.69	—	40.05 ¹⁾	—
6 " 1940	3.77	—	40.05 ¹⁾	—
8 " 1940	3.76½	—	40.05 ¹⁾	—
10 Juli 1939	4.68½/16	2.64½/16	40.12½	53.10½
Muntpariteit	4.86	3.90½	23.81½	40½/16

¹⁾ Nominaal.

ZILVERPRIJS

Londen ¹⁾		N. York ²⁾	A'dam ³⁾	Londen ⁴⁾
2 Juli 1940	21½/16	34¾	2 Juli 1940	168/—
3 " 1940	21¾/16	34¾	3 " 1940	168/—
4 " 1940	21¾/16	34¾	4 " 1940	168/—
5 " 1940	21½/16	34¾	5 " 1940	168/—
6 " 1940	—	34¾	6 " 1940	168/—
8 " 1940	21½/16	34¾	8 " 1940	168/—
10 " 1939	16½/16	36½	10 " 1939	2125
23 Aug. 1939	20½/16	37½	23 Aug. 1939	2110

¹⁾ In pence p. oz. stand. ²⁾ Foreign silver in \$c. p. oz. fine.³⁾ In gulden per Kg. 1000/1000. ⁴⁾ In sh. p. oz. fine.